

ARHEOLOGIA PUBLICĂ ÎN ROMÂNIA

SZABÓ CSABA
(Universitatea din Szeged,
Departamentul
de Studii Religioase)

Arheologia publică este o noțiune introdusă în literatura anglo-saxonă (public archaeology) în anii '70, devenind o disciplină după 1990. Azi reprezintă o mișcare și totodată o disciplină universitară prin care comunitatea arheologilor comunică cu publicul larg și contribuie la formarea unei societăți responsabile în relația cu patrimoniul cultural și arheologic.

În 1972 un arheolog american, Charles McGimsey III, publica cartea intitulată *Public archaeology*, care a devenit o lucrare de referință în domeniu, introducând nu numai un concept nou, dar inițiind și o manieră nouă de comunicare între arheologi și public. Săpăturile arheologice din mediul urban – răspândirea așa-zisei arheologii urbane – în perioada postbelică în Statele Unite și în Europa de Vest a transformat disciplina arheologică, intensificând colaborarea arheologilor cu autoritățile locale și comunitate. Această colaborare intensă a creat o nouă disciplină numită arheologia publică, care azi a devenit un curent de mare succes în Marea Britanie și în alte țări din Europa și nu numai, contribuind la protejerea și valorificarea patrimoniului arheologic. Astfel, arheologii ies din turnul de fildeș și formează o simbioză socială cu publicul larg.

Gabriel Moshenska, profesor de arheologie publică la University College of London, a introdus o definiție complexă pentru arheologia publică, contribuind astfel la dezvoltarea disciplinei și la

Gabriel Moshenska

intensificarea comunicării cu publicul larg, stârnind totodată o auto-reflecție disciplinară, academică. În definiția cercetătorului englez, arheologia publică are următoarele aspecte sau subcategorii: arheologia comunitară, arheologia prin public, arheologia sectorului public, pedagogie arheologică, arheologia deschisă și arheologia populară. Analizând separat fiecare dintre aceste subcategorii prin exemple din România – concentrându-ne în mod special pe studiul de caz al frontierelor Imperiului Roman –, vom prezenta starea actuală a arheologiei publice din România și perspectivele acesteia.

Prin arheologia comunitară (*community archaeology*), literatura anglo-saxonă înțelege o colaborare dinamică și strânsă între comunitate și arheologi. Prin activități interactive, cum ar fi tabere de arheologie sau exerciții de arheologie experimentală, publicul larg este implicat direct și intens în recrearea obiectelor și contextelor arheologice,

impactul acestor exerciții și experiențe fiind mult mai mare decât metodele tradiționale de educație arheologică (manuale școlare, academice). În România, tradiția taberelor de arheologie există de mult timp, fiind

Reconstrucția virtuală a marelui sanctuar circular de la Sarmizegetusa Regia

foarte răspândite în epoca comunistă, însă, după 1990, organizarea acestor întâlniri și posibilități interactive, unde omul obișnuit are șansa să devină arheolog pentru câteva ore, zile sau chiar săptămâni, aproape a dispărut. Valorificarea patrimoniului arheologic al frontierelor Imperiului Roman din România reprezintă o șansă bună și pentru organizarea unor tabere de arheologie pentru copii și adolescenți sau chiar adresate publicului larg, în care participantul are posibilitatea să învețe tehnici antice de a produce vase ceramice, practici gastronomice din epoca romană, tehnici meșteșugărești antice. Arheologia comunitară și activitățile din această categorie presupun întotdeauna prezența unui arheolog specialist.

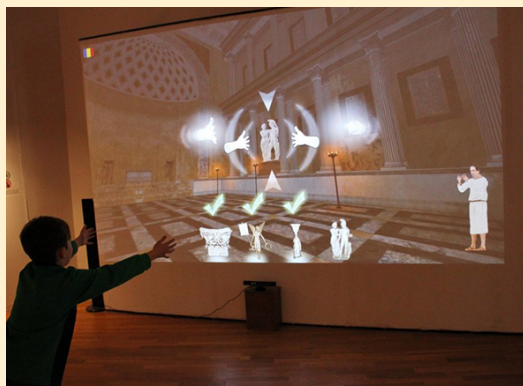
Arheologia prin public (*archaeology by the public*) presupune activitățile asociațiilor de reconstituiri (*reenactment*) istorice sau detectorismul responsabil. Activitățile din această categorie presupun inițiative civile, unde arheologul nu joacă un rol principal, deși prezența lui ar fi esențială și în acest caz. Termenul crucial în această ca-

tegorie este societatea responsabilă. Arheologia prin public este posibilă doar atunci când putem vorbi despre o societate care cunoaște patrimoniul arheologic, are baze solide de istorie antică și respectă etica deontologică și legislația patrimoniului arheologic. În această categorie România are încă mult de învățat și evoluat, mai ales în cazul reglementării detectorismului iresponsabil. Popularitatea grupurilor de *reenactment* roman sau dacic și organizarea de festivaluri romane la Călugăreni, Alba Iulia sau Porolissum reprezintă un început bun.

Această subcategorie presupune proiecte sau inițiative finanțate și promovate de guvern sau organizații internaționale. Anul dedicat patrimoniului cultural european 2018, proiectul „Seuso” din Ungaria sau proiectul „Limes” din România sunt doar câteva exemple pozitive pentru astfel de inițiative.

Pedagogia arheologică presupune muzeologia modernă, andragogia muzeală (programe speciale pentru adulți) și activități instituționalizate prin care publicul larg intră în contact direct și interactiv cu materialul arheologic, fie că vorbim de muzee din situri arheologice sau colecții tradiționale. Pedagogia arheologică presupune și publicarea cataloagelor muzeale sau a diferitelor materiale pedagogice. Deși muzeele de arheologie

Imagini din expoziția itinerantă „Aurul și argintul antic al României” (stânga) și din expoziția virtuală organizată de Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca

Festivalul roman Porolissum Fest 2016

din România se confruntă cu probleme grave de un deceniu (expoziții permanente închise, clădiri în restaurare), inițiative recente arată o tendință pozitivă și în acest aspect. Expozițiile temporare organizate de Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, care prezintă patrimoniul arheologic din Sarmizegetusa Regia și cetățile dacice din Hațeg sau de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa în 3D, sunt doar câteva exemple bune și demne de urmat. La fel, expoziția itinerantă „Aurul și argintul României” are un impact social extraordinar: atrage sute de mii de vizitatori, nu numai prin materialul exclusiv folosit în cadrul expoziției, dar și prin modul elegant și informativ al panourilor și materialelor auxiliare. Programul „Limes” și valorificarea siturilor arheologice militare ale provinciei romane Dacia reprezintă o șansă extraordinară și probabil unică în România, pentru a crea muzee *in situ* sau metode interactive de pedagogie arheologică.

Arheologia deschisă (*open archaeology*) presu-

pune vizitarea siturilor arheologice, zilele porților deschise în șantiere sau metode moderne, prin care publicul larg interacționează pasiv, dar eficient, cu munca arheologilor. Un exemplu extraordinar a fost dat la Londra de Museum of London Archaeology (MOLA), unul dintre promotorii arheologiei publice: în timpul săpăturilor arheologice din City (Bloomberg and Wallbrook projects), în 2012, publicul nu avea acces la săpături, dar prin panouri monumentale și transmisie directă online era posibilă urmărirea cercetărilor pe internet. Un exemplu pozitiv pentru arheologia urbană și deschisă din România

a fost săpătura din martie 2017 din fața bisericii Sf. Mihail, din Cluj-Napoca, unde munca arheologilor era prezentată zilnic prin tururi bilingve.

Ultimul element important al arheologiei publice după tipologia lui Gabriel Moshenska este arheologia populară (*popular archaeology*) sau popularizarea arheologiei. Deși România are peste 23.000 de situri arheologice înregistrate și în ultimii ani presa românească a urmărit cu mai mult interes activitatea arheologilor, publicul larg nu cunoaște suficient de bine legislația arheologică și patrimoniul arheologic. Arheologia populară presupune comunicarea rezultatelor științifice prin bloguri, pagini de internet, emisiuni radio și televiziune, broșuri sau cărți de popularizare. Impactul social, politic, educațional al materialelor de popularizare a siturilor de pe „Limesul” britanic, german și maghiar arată importanța acestora. Rolul unei astfel de broșuri intră în această categorie.

Arheologia publică academică reprezintă o auto-reflectare disciplinară, prin care arheologii analizează impactul social, economic, științific sau etic al unor evenimente, proiecte sau inițiative din categoriile mai sus-menționate.

Rolul și impactul pozitiv al arheologiei publice în străinătate sunt dovedite tocmai prin valorificarea patrimoniului arheologic și nominalizarea siturilor arheologice de pe *limesul* britanic și german pe lista UNESCO. În aceste țări arheologia publică reprezintă deja o metodă și disciplină prin care publicul larg și comunitatea arheologilor au reușit să lucreze împreună cu succes la valorificarea patrimoniului arheologic. ■

Săpături de salvare în centrul istoric al orașului Cluj-Napoca

